

KOPSAVILKUMS

ETNOLOĢIJA. ZINĀTNISKS DARBS

Vida Tarnauskaitē-Palubinskienē

II ZIEMEĻLIETUVAS ETNISKĀ INSTRUMENTĀLĀ MŪZIKA XX GS.: JONIŠĶU UN PAKROJAS RAJONS

Apkopojot izpētīto ekspedīciju laikā ierakstīto materiālu, var apgalvot, ka XX gs. sākumā Jonišķu un Pakrojas novadā tika turpinātas senās etniskās instrumentālās muzicēšanas tradīcijas.

Ap 1970. g. Jonišķu un Pakrojas novadā tradicionālā muzicēšana pārtrūka dažādu iemeslu dēļ – mainījās deju mode, radās elektroniskie mūzikas instrumenti, izplatījās skaņas ierakstu tehnika. Visvairāk šie faktori ietekmēja muzicēšanas tradīcijas Pakrojas rajonā.

Vairums aptaujāto muzikantu intensīvākajā spēlēšanas laikā visbiežāk spēlēja instrumentālajos ansambļos. Muzicēšana ansambļos Ziemeļlietuvā bija populārākā muzicēšanas forma. Ansambļi visbiežāk tika veidoti no muzikantu ģimenes locekļiem un kaimiņiem.

Pētījums rāda, ka senākie Jonišķu novadā bija stīgu instrumenti un to ansambļi. No pagātnē daudzajiem instrumentālajiem ansambļiem XX gs. beigās bija palikuši tikai dažī pūtēju orķestri un mainīga sastāva ansambļi. Gan solo, gan ansambļu muzicēšana strauji zuda, kad ienāca jaunā deju mode. Pētītājam reģionā etnoinstrumentālās muzicēšanas tradīcijas gandrīz aprāvās XX gs. II pusē.

LITERATŪRZINĀTNE. ZINĀTNISKS DARBS

Inga Stepukonienē

BRONŪS KRIVICKA UN MAMERTA INDRILŪNA LITERĀRĀ DARBĪBA

Rakstā apskatīta divu izcilu Biržu novada literātu – Bronūs Krivicka un Mamerta Indrilūna literārā darbība neatkarīgajā Lietuvā un pēc kara, runāts par viņu literārajiem uzskatiem, mērķi veidot aktīvu lietuviešu literatūras kritiku un veicināt modernizācijas procesus literatūrā. Spilgta radošā talanta literatūras kritiķi, talantīgi oriģinālliteratūras autori, lai arī nokļuva pretošanās cīņā rindās, daudz tulkoja ārzemju literatūras darbus, B. Krivicks kļuva par aktīvu pagrīdes izdevēju un autoru, radīja oriģināldzeju.

Pēckara pretošanās laikā abi mākslinieki izvēlējās bruņotu cīņu. B. Krivicks pat cīnījās rindās nepartrauca literāro darbību, tā palika svarīgākā viņa eksistences daļa: rakstīja dzeju, tulkoja ārzemju literatūru. Turklāt viņš kļuva par vienu no aktīvākajiem pagrīdes izdevējiem Lietuvā. Individuālajā B. Krivicka liriskā spilgti atspoguļojas tradicionālās kultūras un eksistenciālisma krustojšanās.

Gintaras Mitrulevičus

KIPRS BIELINIS: NO SABIEDRISKI POLITISKĀS DARBĪBAS LĪDZ SEIMA DIBINĀŠANAI

Ievērojamā grāmatu izplatītāja Jurgā Bieliņa dēls Kiprs Bielinis vēl kā skolnieks iesaistījās dažādu slepenu skolēnu pulciņu darbībā, kļuva par sociāldemokrātu grupiņu un sociāldemokrātisko publikāciju izplatīšanas organizatoru.

Aktīvi piedalījies 1905. gada revolucionārajos notikumos Lietuvā, K. Bielinis kļuva par vienu no spilgtākajiem tā laika tautiskās revolūcijas darbiniekiem Lietuvā.

1907. g. tika apcietināts, nonāca uz pieciem gadiem cietumā, pēc tam izsūtīts uz Sibīriju. No turienes aizbēdzis, dzīvoja un strādāja Krievijas austrumos. Pēc 1917. g. februāra revolūcijas Krievijā K. Bielinis atgriezās Krievijas Eiropas daļā, iekļāvās tur esošajā lietuviešu sociāldemokrātiskajā kustībā, kuras evolūcijas ietekmē atšķirībā no lielas daļas tās biedru nekļuva par komunistu un 1918. gadā atgriezās Lietuvā, iesaistījās komunistu sīvi apkarotajā LSDP darbībā, bet 1919. g.

kļuva par vienu no tās vadošajiem locekļiem, kam bija nozīmīga loma, kad partija gatavojās Seima dibināšanas vēlēšanām.

Vitalija Vasiliauskaite

PETRA BŪTĒNA ARHĪVS EMIGRĀCIJĀ

Etnogrāfs, valodnieks, pedagogs Petrs Būtēns – viena no izcilākajām starptaru Paņevēžas personībām. Pazīstams kā lietuviešu valodas izlokšņu, prievārdu, seno vietvārdu pētnieks, piedalījies Lietuviešu valodas vārdnīcas sagatavošanā (pierakstījis vairāk nekā 8000 vārdu), sagatavojis pirmo lietuviešu etnogrāfiskās informācijas un senlietu vākšanas programmu, darinājis lietuvisko etnogrāfijas (*tautotyra*) terminu, uzrakstījis pirmo lietuviešu etnogrāfiskās informācijas un senlietu vākšanas programmu. Visa viņa dzīve, līdzīgi kā citiem pirmskara Paņevēžas inteligentiem – G. Petkevičaitel-Bitei, Julijonam Lindem-Dobilam, Jurgim Elisonam, Jozam Balčikonim, bija veltīta tautas izglītības, zinātnes un kultūras darbam, jaunās neatkarīgās valsts pamatu stiprināšanai. Neatkarīgas tautiskās valsts ideālos P. Būtēns dzīvoja arī emigrācijā – no 1944. g. līdz pat savai nāvei – 1980. gadā.

Arūnas Astramskas

KAS IR NOSLĒPUMAINAIS ŠĶIRĒJS?

Šķirstot pirms Pirmā pasaules kara izdotos lietuviešu laikrakstus, uzmanību pievērš paņevēžijs korespondence, kas parakstīties ar divainu pseidonimu 'šķirējs' (*Skyrējas, Skirējas, Skirejas*). To nav daudz, bet tās izceļas ar konkrētību, precizitāti, informatīvu, skaidrs, ka autors visbiežāk ir minēto notikumu dalībnieks. Viņam raksturīgi centieni pēc lietuviešu un poļu tautas sadarbības. Apgalvo, ka savā darbībā vispirms ievēro vispārcilvēciskās vērtības, nepiešķirot prioritāti kādai tautai.

Jozapa Kozakeviča atmiņās „Laikmeta hronika” atrastie ar segvārdu *J. K. Skirējas* parakstītie teksti ļauj precizēt rokasgrāmatu „Lietuviešu segvārdu” un pierādīt, ka šis pseidonims pieder nevis garīdzniekam Jozapam Kozakevičam, bet Paņevēžas sabiedriskajam darbiniekam Jozapam Kozakevičam. Tas paplašina informāciju par šo pilsētas sabiedrisko darbinieku, ļauj iepazīties ar viņa uzskatiem līdz Pirmajam pasaules karam un bagātina Paņevēžas sabiedrības vēsturi.

Laura Laurušaitē

DZINTRA ELGA IRBĪTE – DIVU KULTŪRU LĪDZJUTĒJA

Reģionālitate un baltiskums – ar tādiem atslēgvārdiem gribētu sākt rakstu par literāti, pedagogu, sabiedrisko darbinieci Dzintru Elgu Irbīti, kolēģi tulkotāju no latviešu valodas, ar kuru ne reizi vien esam jauki tikušās literatūras sarīkojumos. Ļoti svarīga viņas biogrāfijā ir emocionālā pieredze Ziemeļlietuvā reģionam, kā arī baltiskās identitātes lokalizācija.

Tulkotājas izvēlēto dažādu žanru darbu un tēmu loks runā par plašu kultūras spektru un centieniem reprezentatīvi atspoguļot dažādās latviešu literatūras parādības, kuru amplitūda svārstās no bērnu literatūras līdz latviešu vēsturiskajam romānam un etnogrāfiskajiem latviešu rakstiem un zīmēm.

Jonišķu novads ir tā vieta, kas visaktīvāk konsolidē lietuviešu un latviešu kultūru, lielā mērā arī ar Dz. E. Irbītes piedalīšanos. Ne vien viņas biogrāfijas fakti, bet arī interešu loks liecina par reģionālo izjūtu, lojalitāti konkrēti pret Ziemeļlietuvā kultūras teritoriju un tuvo kaimiņu latviešu kultūru.

Vytenis Rimkus

POLITISKAIS TRIMDINIEKS JOZS BALČŪNS

Autors atceras pazišanās sākumu ar Jozu Balčūnu Šauļu J. Janoņa vidusskolā.

Liktenis atkal viņus savēda kopā Sibīrijas trimdā, izdodot laikrakstīņu „Taiga”, kuram paspēja iz-

nākt pieci numuri. Atceras pret grupiņu ierosināto lietu, spriedumu.

Atgriezies Lietuvā, bieži tikās ar Jozu Balčūnu, loloja labākas dzīves cerības nākotnē.

Diemžēl viņus izšķīra traģiskais liktenis: Jozs Balčūns mira 21.08.1958.

LIETUVAS ZEMGALES PAGĀTNE GRĀMATĀS

Erika Najulytē

ŠAULU ADVOKĀTU VĒSTURE

Grāmatas autors kultūras darbinieks Jons Nekrašus no dažādiem avotiem savācis datus par Šauļu novada advokātiem un viņu dzīvi. Rokasgrāmatā piedāvāta plaša advokatūras darbu un izskatīto lietu aina, nosaukti nopelni, izsmelši atspoguļota paša advokāta personība, tāpēc tas ir gandrīz pirmais tik izsmelšais izdevums par Šauļu advokatūru, tās darbību un vēsturi.

Pats autors, aprakstot savu grāmatu, apgalvo, ka viņa mērķis – „kaut daļēji atklāt līdz šim maz pētīto Lietuvas advokatūras vēsturi, tās darbības un kultūras iezīmes”. Advokatūras, kas ar savu darbību neapšaubāmi neprezentē neatkarīgās Lietuvas advokātu veidošanos un briedumu.

NOTIKUMU HRONIKA

Marijona Vaitiekūniene

IZLOKSNES: ETNOGRĀFISKĀ EKSPEDĪCIJA UN KONFERENCE

2013. g. rajonā īstenots Pakrojas rajona pašvaldības administrācijas Kultūras un sabiedrisko attiecību nodaļas un Linkuvas kultūras centra sagatavotais etniskās kultūras projekts „Etnogrāfiskā ekspedīcija izlokšņu fiksēšanai Linkuvas un Žeimelju senūnijā”, kas vēlētās izlokšņu gadam.

Projekta mērķis – veicināt interesi par etnisko kultūru, rajona izlokšņiem, pētīt tās, fiksēt, saudzēt un nodot nākamajam paaudzēm. Projekta dalībnieki – Linkuvas kultūras centra un tā filiāļu kultūras darbinieki, Linkuvas ģimnāzijas un Žeimelju vidusskolas (no 2014. g. 25. februāra – Žeimelju ģimnāzijas) skolēni un skolotāji, Linkuvas kultūras centra folkloras ansambla „Linkava” un Bardišķu kultūras nama folkloras ansambla „Beržutēlis” locekļi. Projekta vadītāja – Kultūras un sabiedrisko attiecību nodaļas galvenā novadpētniecības speciāliste Marijona Vaitiekūniene.

Etnogrāfiskās ekspedīcijas rezultātu apspriešanai Žeimeljos (21. novembrī) sarīkota konference „Linkuvas un Žeimelju izlokšne vēl dzīva” („Linkavos i Žeimele tarme da gvy”)

Juoza Stasiūnas

IZLOKŠŅU KONKURSS

2013. g. 13. decembrī Pakrojas Žemīnas skolā notika biedrības „Žiemgala” organizētā daiļrunātāju un domrakstu konkursa „Gimtoji tarme – mūsu pradž’ i torts” noslēguma sarīkojums, kurā biedrības nodaļu locekļi, skolēni un pieaugušie pulcējās kopš oktobra. Konkursa mērķis – pulcēt visu 7 Lietuvā strādājošo biedrības nodaļu locekļus, kopt dzimto ziemeļrietumu Paņevēžas izlokšni, veicināt izlokšnes izplatību rakstos, runā, dziesmās.

Konkursa noslēguma posma vērtēšanas komisijai tika iesniegti 140 domraksti, piedalījās 30 daiļrunātāji.

Pakroajā notikušā zemgališu daiļrunātāju un domraksta konkursa laureātiem tika dāvināts arī 2014. g. „Zemgališu kalendārs” („Žiemgaliu kalendor’s”). Šī kalendāra jaunums – tas izdots ziemeļrietumu Paņevēžas izlokšnē.

Pēc tekstus gatavojušā biedrības „Žiemgala” prezidenta Staša Tumēna vārdiem, kas teikti kalendāra atvēršanas laikā, jaunais kalendārs ir vēlētās izlokšņu gadam un tuvajai biedrības 25 gadu jubilejai.

SKOLOTĀJAS S. LOVČIKAITES NĀVES GADA-DIENA LINKUVĀ

1913. g. 7. janvārī Linkuva zaudēja savu novada inteligenti, skolotāju eksperti, „Linkavas” folkloras ansambļa dibinātāju un ilggadīgo vadītāju, Lietuvas lepnumu novadpētnieci Stanislavu Lovčikaiti, šī gada 11. janvārī tika pieminēta pirmā viņas nāves gadadiena. Atmiņu vakara laikā skanēja ģimnāzijas audzēkņu, ansambļa „Linkava” izpildītās dziesmas, fragmentus no S. Lovčikaites grāmatas „Starp esamību un sadzīvi” („*Tarp būties ir būtīes*”) lasīja bijuši „Linkavas” vadītāja Dangirūta Šimkūniene, lituanistes Aldona Ašmonavičienė, Birute Deveikiene, ticības mācības skolotāja Vita

Viljimiene. Beigās skanēja kopīga dziesma „*Žemėj Lietuvos*”, kas it kā atgādināja visiem, ka jālepojas ar savu zemi, kas izauklējusi tādas personības kā Skolotāja Staņislava Lovčikaite.

Biržu novada muzeja „Sēla” kopiena

PRO MEMORIA ANTANS SEIBUTIS (07.11.1961.–13.02.2014.)

Rokišku zemes uzaudzināts, Antans augtin ieauga Biržu zemē un reizē arī ar muzeja vārdu saauga. Šeit, Biržos, tālaika Novadpētniecības muzejā 1986. g. sākās viņa profesionālais ceļš. Tālaika Viļņas Valsts V. Kapsuka universitātē 1984. g. vēstures studijas beigušo jaunekli liktenis atveda

uz Biržiem. Šeit viņš izauga kā speciālists, Antanu biržieši ievēroja, kad viņš rakstīja Biržos Atmosdas gadagrāmatu (2010. g. apbalvots kā Lietuvas Atmosdas hronists republikas konkursā „Atmodas vēsture”), iepazīna, kad viņš, sakrājis ievērojamu zināšanu un pieredzes bagāžu, sāka dalīties tajā rajona izdevumu lappusēs, pēdējos gados – dažādos interneta portālos.

No 2004. g. vadīja muzeja Vēstures pētījumu nodaļu, daudz uzmanības veltīja zinātnisko pētījumu publicēšanai. Antans bija zinātnisko konferenču rīkotājs un referents par Biržu cietokšņa, reģionālās vēstures jautājumiem Lietuvā un ārzemēs.

Vēl ir ļoti grūti aptvert, ko esam zaudējuši...

2013. G. HRONIKA

ZUSAMMENFASSUNG

ETHNOLOGIE. WISSENSCHAFTLICHE ARBEIT

Vida Tarnauskaitė-Palubinskiė

II.ETHNISCHE INSTRUMENTALMUSIK AUS NORDLITAUEN IM 20. JH.: JONIŠKIS UND PAKRUOJIS BEZIRKE

Nachdem der während der Expeditionen aufgeschriebene Stoff verallgemeinert wurde, kann man behaupten, dass die alten Traditionen der ethnischen Instrumentalmusik Anfang des 20. Jh. In den Landschaften von Joniškis und Pakruojis fortgesetzt wurden.

Etwa im Jahr 1970 ist die traditionelle Musizierung in den Landschaften von Joniškis und Pakruojis wegen verschiedener Ursachen geschwunden. Es hat sich die Tanzmode verändert, man hat die elektrischen Musikinstrumente geschaffen, es hat sich die Aufnahmetechnik verändert. Am stärksten haben diese Faktoren die Musizierungs-traditionen im Bezirk beeinflusst.

Die meisten befragten Musikanten haben während der intensiven Musizierungsperiode in den Instrumentalensembles gespielt. Das war die am meisten verbreitete Darstellungsform in Nordlitauen. Am meisten haben sich die Ensembles aus den musizierenden Familienmitgliedern und Nachbarn formiert.

Die Forschung hat gezeigt, dass die Streichinstrumente und Ensembles im Joniškis Land am ältesten sind. Aus den in der Vergangenheit reichen Instrumentalensembles waren Ende des 20. Jh. nur einige Bläserorchester und Ensembles mit der sich verändernden Zusammensetzung erhalten geblieben. Wie die Solomusik, so auch Instrumentalmusik sind rasch mit dem Entstanden der neuen Tanzmode geschwunden. In der untersuchten Region haben die Traditionen der Instrumentalmusik in der zweiten Hälfte des 20. Jh. gestoppt.

LITERATUROLOGIE. WISSENSCHAFTLICHE ARBEIT

Inga Stepukonienė

LITERARTÄTIGKEIT VON BRONIUS KRIVICKAS UND MAMERTAS INDRILIŪNAS

Die Autorin überblickt die Literartätigkeit der zwei erhabenen Literaten des Biržai Landes – Bronius Krivickas und Mamertas Indriliūnas im unabhängigen Litauen und nach dem Krieg, bespricht ihre literarische Weltanschauung, ihr Streben, die aktive Kritik der litauischen Literatur zu schaffen und die Modernisierungsprozesse der Literatur anzuspornen. Diese Literaturkritiker hatten dringvolles schöpferisches Talent und haben die originelle Literatur talentiert geschaffen. Sogar in den Reihen der Resistenzkämpfer haben reiche ausländische Literaturwerke übersetzt, B. Krivickas wurde zum aktiven Herausgeber der illegalen Presse und Autor, hat die originel-

le Dichtung geschaffen. In den Resistenzjahren nach dem Krieg haben beide Schöpfer den bewaffneten Kampf gewählt. B. Krivickas hat in den Reihen der Kämpfer die literarische Tätigkeit fortgesetzt, sie wurde zum wichtigsten Teil seiner Existenz: er hat gedichtet, die ausländische Literatur übersetzt. Zugleich war er einer der aktivsten Herausgeber der illegalen Presse in Litauen. In der individuellen Lyrik von B. Krivickas haben die traditionelle Kultur und der Existenzialismus krassen Widerschein gefunden.

Gintaras Mitrulevičius

KIPRAS BIELINIS: MERKMALE DER GESELLSCHAFTLICHEN POLITISCHEN TÄTIGKEIT VOR DEM GRÜNDUNGSSEJM

Der Sohn des berühmten Buchträgers Jurgis Bielinis Kipras Bielinis hat schon in der Schule an der Tätigkeit der illegalen Schülerzirkel teilgenommen, wurde zum Organisator der sozialdemokratischen Gruppen und der Verbreitung der sozialdemokratischen Presse.

K. Bielinis nahm an den Revolutionsereignissen des Jahres 1905 in Litauen teil. Er wurde zum bedeutendsten Funktionär der Volksrevolution dieses Jahres in Litauen.

Im Jahr 1907 wurde er verhaftet und für fünf Jahre eingesperrt, danach nach Sibirien verbannt. Davon hat er geflohen und hat im Osten Russlands gewohnt und gearbeitet. Nach der Februar Revolution im Jahr 1917 in Russland kehre K. Bielinis in den europäischen Teil von Russland zurück und nahm an der litauischen sozialdemokratischen Bewegung teil, aber unter Einwirkung der ideischen Evolution wurde er im Unterschied zu manchen Kollegen zu keinem Kommunist und nach der Rückkehr im Jahr 1918 nach Litauen nahm an der von den Kommunisten scharf kritisierten Tätigkeit der LSDP teil, und 1919 wurde zu ihrem leitenden Mitglied, das wichtige Bedeutung bei der Vorbereitung des Partei zur Wahl des Gründungssejms gespielt hat.

Vitalija Vasiliauskaitė

PETRAS BŪTĖNAS ARCHIV IN DER AUSWANDERUNG

Volkskunsthistoriker, Sprachwissenschaftler und Pädagoge Petras Būtėnas ist erhabene Persönlichkeit von Panevėžys in der Periode zwischen den Kriegen. Er ist als Forscher der litauischen Mundarten, Präpositionen und alten Ortsnamen bekannt, der an der Vorbereitung des Wörterbuchs der litauischen Sprache teilgenommen hat (hat über 8000 Wörter aufgeschrieben), hat das erste Programm für das Sammeln der litauischen Völkerkundestoffe und der alten Sachen vorbereitet, hat den Termin *tautotyra* geschaffen, hat das Betonungswörterbuch geschrieben. Sein ganzes Leben, wie auch der anderen Intellektuellen aus

Panevėžys in der Periode vor dem Krieg – G. Petkevičaitė-Bitė, Julijonas Lindė-Dobilas, Jurgis Elisonas, Juozas Balčikonis, war der Bildung des Volkes, den Arbeiten der Wissenschaft und Kultur, dem Schwung des jungen unabhängigen Staates gewidmet. Unter Einwirkung der Ideale des unabhängigen Volksstaates hat P. Būtėnas auch in der Auswanderung gelebt – seit 1944 und bis zu seinem Tod im Jahr – 1980.

Arūnas Astramskas

WER IST DIESER GEHEIMNISVOLLE „SKYRĖJAS“?

Beim Nachschlagen der litauischen Presse, die vor dem Ersten Weltkrieg herausgegeben wurde, schenkt man die Aufmerksamkeit auf die Korrespondenz des Einwohners aus Panevėžys, die mit dem seltsamen Pseudonym „Skyrėjas“ (Skirėjas, Skirejas) unterschrieben wurde. Man findet sie nicht oft, aber sie zeichnet sich durch Konkretheit, Genauigkeit, Informationsstrom aus. Der Autor ist meistens Teilnehmer der beschriebenen Ereignisse. Ihm ist das Streben der Zusammenarbeit der litauischen und polnischen Völker typisch. Er behauptet, dass er auf den zwischenmenschlichen Werten beruht und keine Priorität einem oder anderen Volk schenkt.

In den Erinnerungen von Juozapas Kozakevičius „Amžias kronika“ (Chronik des Jahrhunderts) gefundene Texte, die mit dem Decknamen J. K. Skirėjas unterschrieben sind, erlauben das Lexikon „Lietuviškėji slapyvardžiai“ (Litauische Decknamen) präzisieren und beweisen, dass dieses Pseudonym nicht dem Geistlichen Juozapas Kozakevičius, sondern dem Gesellschaftsfunktionär aus Panevėžys Juozapas Kozakevičius angehört. Das vervollständigt die Kenntnisse über den Gesellschaftsfunktionär der Stadt, erlaubt, seine Weltanschauung vor dem Ersten Weltkrieg kennenzulernen, und bereichert die Gesellschaftsgeschichte der Stadt Panevėžys.

Laura Laurušaitė

DZINTRA ELGE IRBYTĖ – SCHWÄRMERIN VON KULTUREN

Regionalität und gemeinsame Züge der Balten – mit solchen Schlüsselwörtern möchte der Autor den Artikel über Literaturfachfrau, Pädagogin und gesellschaftliche Funktionärin Dzintra Elge Irbytė, Kollegin Dolmetscherin aus den lettischen Sprache, beginnen, mit der ich nicht einmal in den literarischen Veranstaltungen Unterhaltung fand. Sehr wichtig sind ihre biographische emotionelle Anhängigkeit an die nordlitauische Region und Lokalisation der baltischen Identität.

Von der Dolmetscherin gewählte Werke von verschiedenen Genres und ihr Themenkreis zeugen von dem breiten Spektrum ihrer Kulturanschauung und dem Streben, verschiedene Erscheinungen der